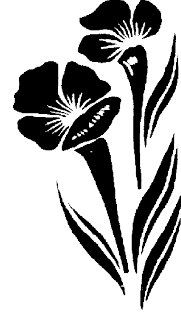

डॉक्टर आम्हाला मूल हवंय...

प्रश्न तुमचे - उत्तर आमचे

वंध्यत्वावर अंपूर्ण मार्गदर्शन

डॉ. चैतन्य शेंबेकर

एम.डी., डीप लॅप (जर्मनी), एफ.आय.सी.ओ.जी.

प्रसूती एवं स्त्रीरोग तज्ञ

डॉक्टर आम्हाला मूल हवय... – डॉ. चैतन्य शेंबेकर/ २

डॉ. चैतन्य शेंबेकर ओमेगा हॉस्पिटल

शेंबेकर हॉस्पिटलस् प्रा. लि.
प्लॉट नं. ५३, एल.आय.सी. कॉलनी,
अजनी चौक, खामला रोड,
नागपुर-४४० ०१५

● Ph. : +91-712-6619554

● M : (H) 95521 77747, 7774055411

Website : www.chaitanyashembekar.com
www.omwomenshospital.com

टाईपसेटिंग, मुखपृष्ठ व मुद्रक
हरसुलकर कम्प्युटर सेंटर,
नागपूर, मोबाइल : ९३७०१३८३७०

डॉक्टर आम्हाला मूल हवय... – डॉ. चैतन्य शेंबेकर/ ३

OMEGA HOSPITAL

A Unit of Shembekar Hospitals Pvt. Ltd.

Women's Health Care Under One Roof

POST GRADUATE INSTITUTE & RESEARCH CENTRE

**TEST TUBE BABY &
LAPAROSCOPY CENTRE**

DIRECTORS

Dr. CHAITANYA SHEMBEKAR

M.D., Dip. Endoscopy (Germany),

Dip. Lap., F.I.C.O.G., F.I.C.M.C.H.

Obstetrician & Gynaecologist

Laparoscopic Surgeon, IVF Consultant

Dr. MANISHA SHEMBEKAR

Anaesthesiologist

M.B.B.S., M.D., D.A.

Plot No.53, LIC Colony, Ajni Chowk, Khamla Road,
Nagpur-440 015 ● Ph.+91-712-6619554

● M : 95521 77747, 7774055411

Website : www.chaitanyashembekar.com,
www.omwomenshospital.com

Facilities Available :

- * IVF and ICSI
- * IUI Laboratory
- * Sperm Bank
- * Laparoscopy
- * Hysteroscopy
- * Color Doppler Ultrasound
- * Balloon Ablation Therapy
- * Non Stress Test
- * Colposcopy
- * Painless Labour

About Hospital :

- ❖ 30 Beds, 7500 sq.ft. area
- ❖ Located in the Heart of city
- ❖ Spacious out patient & O.T. Complex
- ❖ Spacious AC rooms
- ❖ Economy rooms
- ❖ 24 x 7 Resident Doctor
- ❖ Physiotherapy and Nutrition Dept.
- ❖ In-house Pathology Laboratory
- ❖ Central Oxygen Supply
- ❖ Fully Computerised Hospital
- ❖ Cash less Insurance Schemes
- ❖ Affiliated to CECR for Research Work
- ❖ Medicine Shop

॥ श्री ॥

प्रश्न : वंध्यत्वाची व्याख्या काय?

उत्तर : लग्नानंतर एक वर्षाहून जास्त काळ उलटल्यावरही गर्भधारणा झाली नाही तर त्याला वंध्यत्व म्हणता येईल. परंतु या काळात नियमित शारिरीक संबंध असायला हवा.

प्रश्न : माझ वय ३५ वर्ष आहे. माझ्या लग्नाला ६ महीने झाले आहेत मी उपचार सुरू करावा का?

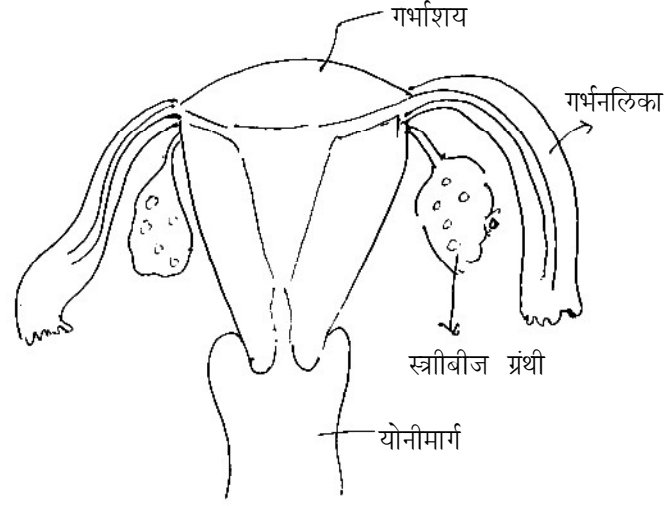
उत्तर : उशिरा लग्न झालेल्या दांपत्यांनी ६ महिन्यांच्यावर वेळ झाल्यास उपचार सुरू करावा. कारण ३५ वर्षानंतर आपल्याजवळ वेळ कमी असतो.

प्रश्न : मला लहानपणापासूनच अनियमित पाळी आणि लठ्ठपणा आहे. डॉ. नी मला पीसीओएस (PCOS) आहे अस सांगितल आहे. मी काय करू?

उत्तर : अशा वेळी लवकरच उपचार सुरू करावा. ६ महिन्यानंतर डॉ. चा सल्ला घेण्यास हरकत नाही.

थोडक्यात लग्नानंतर १ वर्षाच्या आत गर्भधारणा

डॉक्टर आम्हाला मूल हवय... – डॉ. चैतन्य शेंबेकर/ ६

गर्भाशया ची रचना

व्हायला हवी परंतु वय जास्त असल्यास किंवा काही प्रॉब्लेम असल्यास ६ महिन्यातच डॉक्टरांचा सल्ला घ्यावा.

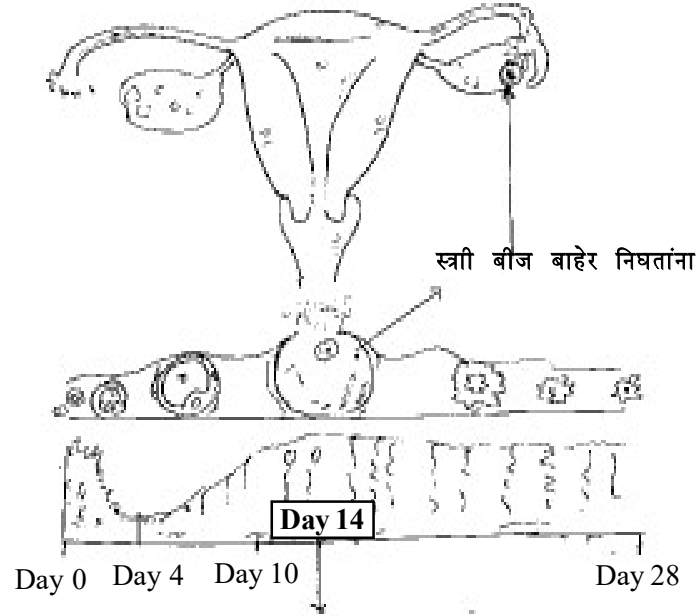
प्रश्न : डॉक्टर पाळीच्या कोणत्या वेळी संबंध ठेवल्यास दिवस राहण्याची शक्यता जास्त असते.

उत्तर : ज्या स्त्रीयांची पाळी २८ दिवसांची असते, त्यांचे ओव्हलेशन १४ व्या दिवशी होते. ३० दिवसांची पाळी असल्यास ते १६ व्या दिवशी होते. अर्थात पुढील पाळी येण्याच्या १४ दिवस अगोदर ओव्हलेशन होते. परंतु हा दिवस नक्की नसतो. १-२ दिवस मागे पुढे होऊ शकते. त्यामुळे ज्यांची पाळी नियमीत २८-३० दिवसांची आहे. त्यांनी पाळीच्या १०-११ व्या दिवसापासून साधारण एक आठवडा नियमीत (दररोज किंवा एक दिवसा आड) संबंध ठेवावा.

प्रश्न : संबंधानंतर वीर्य बाहेर पडते. त्यामुळे तर उशीर होत नसेल?

उत्तर : त्याची काळजी करू नका. शुक्राणु आज जातात, वीर्य बाहेर आले तरी चालेल. संबंधानंतर ५-१० मिनीट कमरेखाली उशी ठेऊन पडून रहा.

डॉक्टर आम्हाला मूल हवय... – डॉ. चैतन्य शेंबेकर/ ८

४ दिवस पाळीच्या १४ व्या दिवशी स्त्रीबीज ग्रंथीतून पाळी जाते स्त्री बीज बाहेर पडते. त्याच दिवशी गर्भाशयाचा आतला थर जाड होतो.

थोडक्यात २८ दिवसांची सायकल असल्यास १४ वा दिवस महत्वाचा.

प्रश्न : गर्भधारणा होण्यास कुठल्या गोष्टी आवश्यक आहेत.

- १) नियमित शारीरिक संबंध.
- २) नियमित मासिक पाळी.
- ३) नॉर्मल वजन. (उंची आणि वजनाचे प्रमाण महत्त्वाचे BMI २० ते २५ असावा.)
- ४) वय शक्यतोवर ३५ च्या आत.
- ५) योग्य शरीररचना – अर्थात स्त्रीबीजग्रंथी (ओव्हरीज), गर्भनलिका (फॅलोपीयन ट्यूब), गर्भाशय (युटेरस) आणि योनी मार्ग (व्हजायना) नॉर्मल असावे.

प्रश्न : माझे पति तंबाखू खातात. डॉक्टरांनी त्यांच्या शुक्राणूंची संख्या कमी सांगितली आहे. पुरुषांमध्ये कुठल्या गोष्टी आवश्यक आहेत?

उत्तर : पुरुषांमध्ये वीर्य तपासणीमध्ये दोष आढळू शकतो. वीर्यामध्ये ये शुक्राणूंची संख्या कमीत कमी २० मिलीयन असावी आणि त्यांची हालचाल योग्य असावी. त्यात इन्फेक्शन नसावे. तंबाखू, मद्यपान आणि तणावग्रस्त जीवनामुळे शुक्राणूंची संख्या कमी होऊ शकते.

•• काही पुरुषांमध्ये नपुंसकता (इंपोटन्सी) आढळून येते. ज्यामुळे शारीरिक संबंध ठेवणे अशक्य होते. असे असल्यास डॉक्टरांचा सल्ला घ्यावा.

प्रश्न : व्यंध्यत्वाची कारणे शोधण्यासाठी कुठल्या तपासण्या आवश्यक असतात?

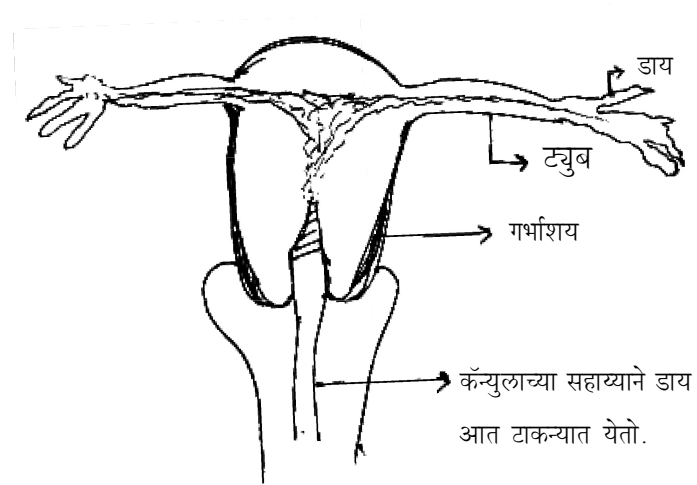
प्रश्न : **पुरुषांमध्ये :** वीर्याची तपासणी आवश्यक असते. इतर तपासण्या जसे हार्मोन्सची टेस्ट (FSH, Testosterone), डॉपलर सोनोग्राफी, Testicular Biopsy इत्यादी.

•• **स्त्रीयांमध्ये :** हार्मोन्सची टेस्ट. ही टेस्ट पाळीच्या दुसऱ्या/तिसऱ्या दिवशी सकाळी करावी. यामध्ये काही टेस्ट रिकाम्या पोटी देखील कराव्या लागतात.

•• FSH, LH, Estradiol, T3T4TSH, Serum Prolactin, AMH, Serum Insulin, Blood Sugar, Serum B12, Progesterone, Vitamin D3, antiovarian antibodies इत्यादी. (सर्व चाचण्या करणे आवश्यक नाही.)

प्रश्न : ट्यूब टेस्ट म्हणजे काय?

उत्तर : यालाच HSG (Hystero Salphingo Graphy) असे म्हणतात.

- हा टस्ट पाळीच्या नंतर लगेच पहिल्या ४-५ दिवसात करावी.
- ही टेस्ट X Ray च्या डॉक्टर्स (रेडीयोलॉजीस्ट) कडे करतात.

डॉक्टर आम्हाला मूल हवय... – डॉ. चैतन्य शेंबेकर/ १२

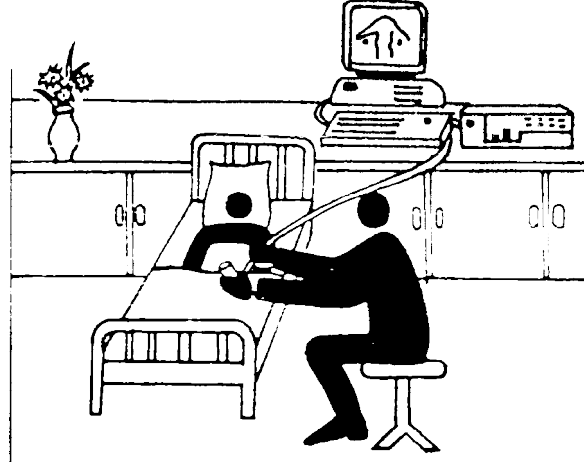
- ❖ या करिता थोडा चहा, पाणी घेऊन दवाखान्यात जावे.
(शक्यतोवर सकाळी)
- ❖ यामध्ये गर्भाशयात कॅन्यूला (नळी) च्या सहाय्याने औषध (डाय) टाकून त्याचा X Ray घेतात. त्यामुळे गर्भनलीका बंद आहेत किंवा नाही याची कल्पना येते. आजकाल काही डॉक्टर्स ही टेस्ट न करता दुर्बीणचे ऑपरेशन (लॅप्रोस्कोपी) करतात. त्यामध्ये देखील गर्भनलिका कशा आहेत याची कल्पना येते.

प्रश्न : सोनोग्राफी आतून करणे आवश्यक आहे का? मला त्याचा त्रास होतो.

उत्तर : सोनोग्राफी ही अत्यंत महत्त्वाची चाचणी असून यामध्ये गर्भाशयाची रचना कशी आहे याची कल्पना येते. आतून सोनोग्राफी (Trans Vaginal Sonography) जास्त चांगली असते कारण त्यामध्ये गर्भाशय व स्त्रीबीजग्रंथी अतिशय स्पष्ट दिसतात.

प्रश्न : माझ्या सर्व चाचण्या झाल्या आहेत. डॉक्टर मला ओव्हुलेशन स्टडी करायला सांगताहेत. हे नेमक काय असते?

उत्तर : साधारण आधी सांगितलेल्या चाचण्यामध्ये काही दोष नसल्यास डॉ. सोनोग्राफी करतात ही सोनोग्राफी पाळीच्या १० व्या दिवसापासून दररोज किंवा एक दिवसाआड करतात. यामध्ये स्त्रीबीजग्रंथी (ओव्हरीज) बरोबर काम करतात किंवा नाही, ओव्हलेशन नेमके कधी झाले, याची कल्पना येते. ही माहिती अतिशय मोलाची असते. यामुळे नेमक कोणत्या वेळी शारिरीक संबंध ठेवल्यास दिवस राहू शकतात याची कल्पना येते. या सर्व उपचारामध्ये ओव्हलेशन व्यवस्थित

डॉक्टर आम्हाला मूल हवय... – डॉ. चैतन्य शेंबेकर/ १४

व्हाव म्हणून काही गोळ्या आणि इंजेक्शन्स देखील देण्यात येतात.

या संपूर्ण प्रकाराला ओव्हलेशन स्टडी असे म्हणतात.

या सर्व प्रकारात वारंवार डॉक्टरकडे जावे लागते
परंतु त्याला इलाज नाही.

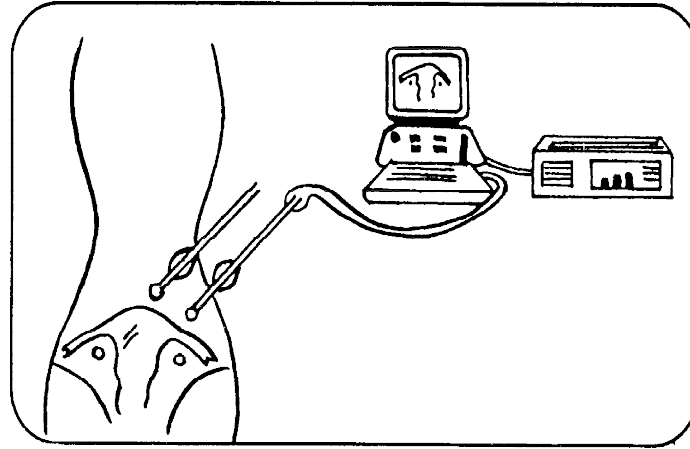
प्रश्न : माझ्या लग्नाला २ वर्ष झालीत वरील सर्व तपासण्या झाल्या.
परंतु काही फायदा झाला नाही. आता
डॉक्टर लॅप्रोस्कोपी करायला सांगत आहेत. मला ऑपरेशनची
भिती वाटते काय करू?

उत्तर : यावेळी लॅप्रोस्कोपी किंवा दुर्बीणचे ऑपरेशन करणे अत्यंत
आवश्यक आहे. कारण लॅप्रोस्कोपीच्या सहाय्यांनी अनेक
गोष्टींचा उलगडा होतो जसे – गर्भाशय कसे आहे. गर्भनलिका
बंद आहेत का? स्त्रीबीजग्रंथीवर सूज आहे का? इत्यादी
आणि एवढच नव्हे तर यामध्ये कुठेही दोष आढळल्यास तो
त्वरित दुरुस्त करता येतो. (See and treat) त्यामुळे दुर्बीणचे
ऑपरेशन निश्चीतच फायद्याचे आहे. या ऑपरेशनमध्ये

डॉक्टर आम्हाला मूल हवय... – डॉ. चैतन्य शेंबेकर/ १५

केवळ ५ ते १० मिलीमीटरच्या छिद्रातून दूर्बीण टाकून टीव्ही वर पाहून ऑपरेशन करण्यात येते. त्यामुळे ऑपरेशन अतिशय सोपे आणि कमी त्रासाचे ठरते.

- लेप्रोस्कोपी पाळीच्या ४-५ दिवस आधी किंवा ४-५ दिवसानंतर करतात.
- शक्यतोवर पाळीच्या नंतर करणे योग्य.

- ❖ यासाठी आदल्या दिवशी दुपारपासून पातळ पदार्थ खाण आवश्यक असत की जेणेकरून पोट साफ राहिल.
- ❖ त्याचबरोबर डॉ. काही गोळ्य किंवा औषध देतात. रात्री ७ नंतर काही खायचे प्यायचे नाही (पाणी सुद्धा नाही) सकाळी उठून रिकाम्या पोटी दवाखान्यात पोहचावे.
- ❖ शक्यतोवर सकाळी दवाखान्यात भरती करतात. ऑपरेशन अँनेस्थेशीया (भूल) देऊन करतात.
- ❖ ऑपरेशन करतेवेळी नाभीतून एक टेलीस्कोप (दुर्बीण) टाकण्यात येते. त्याकरिता नाभी (बेंबी)ची स्वच्छता महत्त्वाची असते. आदल्यादिवशी रात्री डेटॉलच्या पाण्याने नाभी स्वच्छ करून त्यातील मळ काढावा.
- ❖ ऑपरेशनला ३० ते ६० मिनीटाचा अवधी लागतो.
- ❖ ऑपरेशननंतर ६ तासानंतर पाणी प्यावं.
- ❖ सायंकाळी हलक जेवण करावे.
- ❖ त्याचदिवशी सायंकाळी सुटी करतात.

डॉक्टर आम्हाला मूल हवय... – डॉ. चैतन्य शेंबेकर/ १७

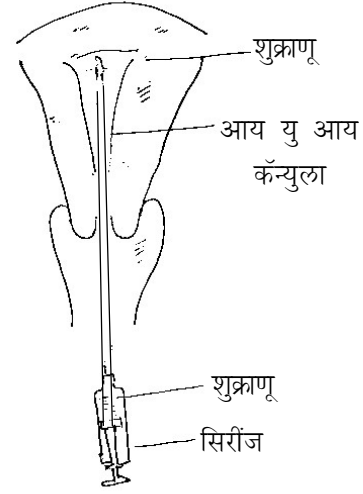
- दुसऱ्या दिवशी रुग्ण संपूर्णतः बरा झालेला असतो आणि आपल्या कामाला लागलेला असतो हा या ऑपरेशनचा फायदा आहे.
- टाके काढायला १ आठवड्यानंतर बोलावतात बरेचदा आम्ही विस्मळणारे टाके लावतो ते काढायची आवश्यकता नसते.
- ऑपरेशन केल्यामुळे गर्भधारणा होण्याची शक्यता निश्चितच वाढते.
- जास्तीत जास्त लोकांना ६ महीने ते १ वर्षात फायदा होतो.

दुर्बीणचं ऑपरेशन निश्चितच फायद्याच.
ऑपरेशनची भिती मनातून काढून टाका.

प्रश्न : हे IUI काय असते?

उत्तर : IUI म्हणजे इंद्रा युटेराईन इनसेमीनेशन. यामध्ये वीर्यावर प्रक्रीया करून त्यानंतर ते वीर्य पिशवीच्या आत सोडण्यात येते.

डॉक्टर आम्हाला मूल हवय... – डॉ. चैतन्य शेंबेकर/ १८

प्रश्न : असं म्हणतात कि हे वीर्य दुसऱ्यांच असत हे खर आहे का?

उत्तर : नाही. सगळ्याच केसेसमध्ये हे खर नसत.

आयुआय दोन प्रकारचे असतात.

१) आयुआय H (Husband) यामध्ये तुमच्या पतिचे वीर्य

प्रक्रीया करून गर्भाशयात सोडण्यात येईल आणि

२) आयुआय D (Donor) यामध्ये वीर्य बँकेतून घेण्यात येते. ते कोणाचे वीर्य असते याची कल्पना नसते. परंतु हे वीर्य सर्व चाचण्या केलेले असते. डोनरचा वर्ण, उंची, ब्लड ग्रुप इत्यादी माहिती त्यामध्ये दिलेली असते. तुमची व तुमच्या जोडीदाराची संमती (कॅसेट) घेऊनच ही प्रक्रिया करण्यात येते.

तुमच्या पतीच्या शुक्राणूंमध्ये दोष असल्यास किंवा शुक्राणू नसल्यास (azoospermia) डोनर आयुआय करतात. पतिचे शुक्राणू व्यवस्थित असल्यास त्यांचेच वीर्य वापरतात.

प्रश्न : IUI कोणत्या पेशंटमध्ये करणे योग्य असते?

उत्तर : ज्या पेशंट मध्ये व्यंध्यत्वाच कारण नक्की समजत नाही, ज्यांच्या वीर्यामध्ये शुक्राणु थोडे कमी परंतु १० मिलीयन पेक्षा जास्त असतात, ज्यांना इंडोमेट्रीयोसीस किंवा PCOS असते अशा केसेस मध्ये IUI करणे योग्य असते. परंतु गर्भनलिका (Tubes) बंद असल्यास किंवा शुक्राणुंची संख्या खुप कमी असल्यास IUI करून फायदा होत नाही.

प्रश्न : IUI ची तयारी कशी करतात?

उत्तर : IUI करता पाळीच्या दुसऱ्या किंवा तिसऱ्या दिवसापासून इंजेक्शन्स किंवा गोळ्य देण्यात येतात.

- त्यानंतर पाळीच्या १० व्या दिवसापासून डॉक्टर रोज किंवा एक दिवसाआड आतून चेकअप करतात.
- स्त्रीबीजग्रंथीतील स्त्रीबीजांचा (Follicle) आकार साधारण १८ ते २० मीमीचा झाल्यावर HCG चे इंजेक्शन लावतात.
- त्यानंतर ३६ ते ४० तासानंतर आयुआय करतात.

प्रश्न : IUI करतांना खुप त्रास होतो का?

उत्तर : मुळीच नाही. IUI च्या दिवशी तुम्हाला चहा, नाश्ता घेऊन दवाखान्यात यायचे असते.

- एक दिवस अगोदर शारिरीक संबंध ठेऊ नये.

- ◆ या प्रक्रियेला अॅनेस्थेशीया (भूल) लागत नाही.
- ◆ एका बारीक नळीच्या (कॅन्युला) सहाय्याने वीर्य पिशवीच्या आत सोडण्यात येते. हे वीर्य प्रयोगशाळेत प्रक्रीया (वॉश) केलेले असते. त्यानंतर १५–२० मिनीटे शांतपणे पडून राहायला हवे.

प्रश्न : IUI नंतर बेडरेस्ट जरूरी आहे का?

उत्तर : नाही. तुम्ही तुमचे काम करू शकता, नौकरी करत असल्यास कामावरही जाऊ शकता. फक्त डॉक्टरांनी दिलेली औषधे व्यवस्थित घ्यायला हवी. शारिरीक संबंध ठेवायला देखील हरकत नाही. तुम्ही योगा किंवा व्यायाम करत असल्यास सुरु ठेवा. (आणि नसल्यास सुरु करा !!)

प्रश्न : IUI नंतर पोटात दुखते काय?

उत्तर : काही पेशंट्सला पोटात दुखते. परंतु त्याचे प्रमाण कमी आहे. त्याकरीता पेनकीलर गोळी घेऊ शकता. (उदा. क्रोसीन, स्पास्मेलान)

प्रश्न : IUI जास्तीत जास्त किती वेळा करता येते?

उत्तर : ४ ते ६ वेळा IUI करावे. यश न मिळाल्यास वारंवार IUI करायला नको.

प्रश्न : IUI मध्ये यश मिळण्याची शक्यता किती असते?

उत्तर : साधारण २० टक्के म्हणूनच IUI ४ ते ६ वेळा करून पहावे.

प्रश्न : IUI झाल्यावर किती दिवसांनी चेकअप करावा?

उत्तर : डॉक्टरांनी सांगितल्याप्रमाणे औषधे घ्यावीत साधारण २० दिवसानंतर पाळी नाही आली तर प्रेग्नसी टेस्ट (युरीन टेस्ट) करून पहावी.

IUI ही उपचारातली एक पायरी आहे. टेस्ट टयुब बेबी च्या आधी IUI करायला हरकत नसावी.

टेस्ट ट्युब बेबी

प्रश्न : टेस्ट ट्युब बेबीचे तंत्रा कुठल्या केसेसमध्ये वापरतात?

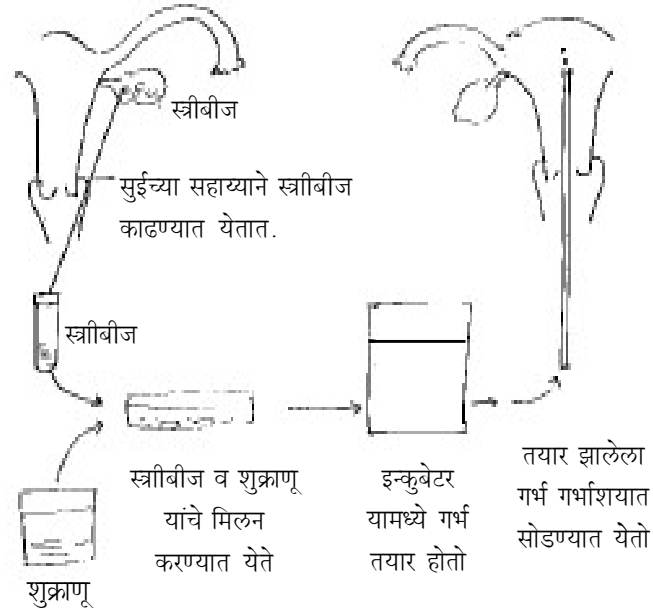
उत्तर : वंध्यत्वाच्या कुठल्याही कारणांमध्ये टेस्ट ट्युब बेबीचे तंत्रा वापरता येते. तुमचे डॉक्टर हा निर्णय घेण्यास समर्थ असतात. त्यामुळे त्यांच्या सल्ल्यानुसारच टेस्ट ट्युब बेबी करण्याचा निर्णय घ्यावा. आपल्या माहिती करता –

गर्भनलिका (फॅलोपीयन ट्यूब) बंद असल्यास किंवा शुक्राणुंची संख्या खुप कमी (१० मिलीयन पेक्षा कमी) असल्यास टेस्ट ट्युब बेबी करायला हवे.

परंतु याशिवाय इतर कुठल्याही कारणामध्ये टेस्ट ट्युब बेबी करता येऊ शकते.

टेस्ट ट्युब बेबीचा इतिहास मोठा रंजक आहे.

सतत ४-५ वर्षांच्या प्रयत्नानंतर डॉ. रॉबर्ट एडवर्ड आणि डॉ. स्टेफो या दोघा शास्त्रज्ञांना यश मिळाले आणि पहिल्या टेस्ट ट्युबबेबीचा जन्म झाला. हा सोनियाचा दिवस होता २८ जुलै १९७८, आणि त्या भाग्यवान मुलीचे नाव होत लुईस ब्राऊन आणि बरोबर ३० वर्षानंतर म्हणजे २००८ मध्ये याच लुईस ब्राऊनला कन्यारत्न प्राप्त झाले व एकप्रकारे टेस्ट

टेस्ट ट्युब बेबी (IVF)
In Vitro Fertilisation

ट्युब बेबीने जन्माला आलेले बाळ देखील आई होऊ शकते, या गोष्टीवर शिक्कामोर्तब झाले.

त्यानंतर यामध्ये अनेक संशोधनं झालीत जसे १९९२ मध्ये ICSI (Intra Cytoplasmic Sperm Injection) चा शोध लागला. ICSI टेस्टट्युब बेबीचाच एक भाग आहे. यामध्ये एक-एक शुक्राणु स्त्री- बीजामध्ये सोडण्यात येतो. शुक्राणुची संख्या कमी असणाऱ्यांसाठी ICSI हे वरदान ठरले आहे.

त्यानंतर गर्भाला (Embryo) फ्रीज (क्रायोफ्रीजींग) करण्याची कल्पना पुढे आली. आणि आजकाल तर स्त्रीबीजांनादेखील फ्रीज करता येते.

प्रश्न : टेस्ट ट्युब बेबीच्या आधी काही चाचण्या कराव्या लागतात का?

उत्तर : होय. टेस्ट ट्युब बेबीची पुर्वतयारी व्यवस्थित व्हायला हवी. त्यासाठी हार्मोन्सच्या टेस्ट, हीस्ट्रोस्कोपी, इतर रक्ताच्या चाचण्या व पुरुषाची विर्याची चाचणी व्हायला हवी. या सर्व चाचण्या झाल्यानंतर टेस्ट ट्युब साठी केस योग्य असल्यास इंजेक्शन्स लावण्यात येतात व उपचाराला सुरुवात होते.

प्रश्न : असं म्हणतात कि खुप जास्त इंजेक्शन्स लागतात? मला त्याची भिती वाटते.

उत्तर : भिती वाटुन घेऊ नका. तुम्ही इन्सुलीनचे इंजेक्शन घेतांना कोणाला पाहिले आहे काय? किती सहज पेशंट स्वतःच हे इंजेक्शन लावतात. अगदी तसेच हलके व सोपे इंजेक्शन जवळपास २० दिवस लावावे लागते. हे इंजेक्शन पोटात किंवा मांडीला लावतात. पहिल्या आठ दिवसांनंतर आणखी एक इंजेक्शन १०-१२ दिवस लावतात. परंतु ते देखील हलके व सोपे इंजेक्शन असते. (HMG/FSH)
आजकाल नविन उपचारपद्धतीमुळे इंजेक्शनचे दिवस कमी व्हायला लागले आहेत. (antagonist चे इंजेक्शन) म्हणजे २१ दिवसाऐवजी १०-१२ दिवसच इंजेक्शन लावावे लागू शकते. थोडक्यात, इंजेक्शनचा बाऊ करू नका.

प्रश्न : मी दुसऱ्या गावाला राहाते. माझे डॉक्टर रोज चेकअप ला बोलावतील का?

उत्तर : सुरुवातीला ५-७ दिवसांनी चेकअपला बोलावतील. पण शेवटचे ८-१० दिवस रोज किंवा एक दिवसा आड तपासणी होऊ शकते. तो वेळ रिकामा ठेवा.

प्रश्न : टेस्ट ट्युब बेबी करतात म्हणजे नेमक काय करतात?

उत्तर : आधी सांगितल्याप्रमाणे रोज इंजेक्शन लावण्यात येते. त्या इंजेक्शनच्या सहाय्याने साधारण ८-१० बीज बनवण्यात येतात. याला म्हणतात सुपर ओव्हुलेशन या बीजांचा आकार व्यवस्थित झाला की एक इंजेक्शन लावण्यात येते. (HCG) त्यानंतर ३५ तासांनी खरी Test tube baby ची प्रक्रिया करण्यात येते.

प्रश्न : ज्या दिवशीची प्रक्रिया असते त्या दिवशीची तयारी—

उत्तर : रिकाम्या पोटी दवाखान्यात जा.

◆ तुम्हाला अँडमीट व्हाव लागेल. (सायंकाळपर्यंत)

◆ तुम्हाला अँनस्थेशीया लागेल.

- ❖ अनेस्थेशीया दिल्यानंतर तुमच्या स्त्रीबीजग्रंथीतून बीज काढण्यात येतील.
- ❖ ही प्रक्रीया सोनोग्राफीच्या सहाय्याने होईल.
- ❖ या ऑपरेशनमध्ये चीरा किंवा टाका लागणार नाही. योनीमार्गातून बारीक सुईच्या सहाय्याने ही बीजे काढण्यात येतील.
- ❖ ही बीजे डीशमध्ये ठेवण्यात येतील.
- ❖ त्याचवेळी तुमच्या नवऱ्याचे वीर्य घेण्यात येईल.
- ❖ स्त्रीबीजांचे व शुक्राणूंचे मिलन करण्यात येईल.
- ❖ तुम्हाला १५ मिनीटांमध्ये जाग येईल व सायंकाळी सुट्टी देण्यात येईल. रात्री हलक जेवण (खिचडी) घ्या व सांगितलेल्या गोळ्या व्यवस्थित घ्या.
- ❖ डॉक्टर आपली प्रक्रीया लेबरॅटरीमध्ये सुरू ठेवतील.
- ❖ Test tube baby Laboratory मध्ये एक इंक्युबेटर असते. हा या लॅब चा आत्मा असतो.
- ❖ या इंक्युबेटरमध्ये गर्भाला विभाजन होण्यास ठेवण्यात येते.

- ❖ दुसऱ्या दिवशी डॉक्टर गर्भ तयार होतो आहे किंवा नाही हे चेक करतील.
- ❖ तिसऱ्या—चवथ्या किंवा पाचव्या दिवशी तयार झालेला गर्भ पुन्हा गर्भाशयात सोडण्यात येईल.
- ❖ त्या दिवसाला म्हणतात Transfer चा दिवस.

प्रश्न : Transfer च्या दिवशी काय करावे?

उत्तर : रिकाम्या पोटी राहण्याची गरज नाही. डॉक्टरानी सांगितले त्या वेळेला हजर राहावे सर्व औषधे व्यवस्थीत घ्यावीत.

- ❖ ट्रान्सफरची प्रक्रिया अतिशय सोपी असते.
- ❖ याला अँनेस्थेशीया लागत नाही. फक्त त्यावेळी लघवीची पिशवी चांगली भरलेली असावी लागते.
- ❖ एका बारीक नळीच्या सहाय्याने (Transfer Catheter) डॉक्टर गर्भ पिशवीच्या आत सोडतात. साधारण २ किंवा ३ गर्भ (Embryos) आत सोडण्यात येतात. यानंतर काही वेळ बेड वर जाऊन पडून राहावे थोड्येवेळानी घरी जावे.

प्रश्न : Test tube baby नंतर Bed Rest ची आवश्यकता आहे का?

उत्तर : नाही. बेडरेस्टची गरज नाही.

※ दगदग मात्रा करू नका.

※ शक्यतोवर आराम करा.

※ खोकला, ताप किंवा तत्सम आजार होणार नाही याची काळजी घ्या.

※ तणावात राहू नका.

प्रश्न : डॉक्टर, तुम्ही म्हणता की २ किंवा ३च गर्भ सोडण्यात येतात समजा माझे स्त्रीबीज जास्त मिळाले आणि १०-१२ गर्भ तयार झाले तर काय ते वाया जातील?

उत्तर : मुळीच वाया जाणार नाही. जास्तीचे गर्भ आम्ही फ्रीज करून ठेवतो. त्याला म्हणतात क्रायोप्रीझरवेशन.आणि हे फ्रीज केलेले गर्भ, समजा गर्भधारणा झाली नाही तर नंतरही वापरता येतात आणि चांगली बाब ही आहे की फ्रीज केलेल्या गर्भाच्या वेळी नेहमीपेक्षा खुप कमी इंजेक्शन्स लागतात. त्रास देखील कमी होतो. म्हणजेच फ्रोजन सायकल चा त्रास कमी असतो.

प्रश्न : Result कधी लागतो?

उत्तर : Transfer झाल्यानंतर १४—१५ दिवसांनी लघवीची व रक्ताची तपासणी (β - HCG) करून पहावी. टेस्टचा निकाल हाती येईपर्यंत औषधी बंद करू नये. त्यानंतर डॉक्टर ना भेटावे व त्यांच्या सल्ल्यानुसार पुढील उपचार करावा.

प्रश्न : Test tube baby मध्ये यश मिळण्याची शक्यता किती असते?

उत्तर : ३० ते ४० टक्के.

प्रश्न : किती वेळा Test tube baby करू शकतो?

उत्तर : तीन cycle करायला हरकत नाही.
काही लोक ४ ते ६ cycles देखील करतात.

प्रश्न : दोन cycles मध्ये किती अंतर असावे?

उत्तर : कमीत कमी ३ महिने.

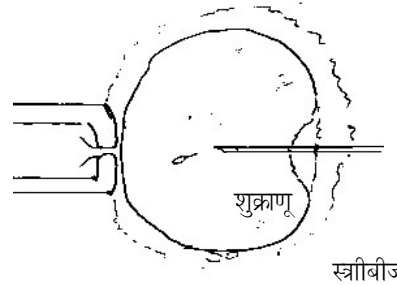
प्रश्न : डॉ. आम्हाला ICSI बदल माहिती सांगा.

उत्तर : ICSI म्हणजे इंद्रा सायटोप्लासमीक स्पर्म इंजेक्शन यामध्ये एका विशेष मायक्रोस्कोपचा वापर होतो.

डॉक्टर आम्हाला मूल हवय... – डॉ. चैतन्य शेंबेकर/ ३२

त्याला म्हणतात मायक्रोमॅन्युप्युलेटर. या मायक्रोस्कोप चे वैशिष्ट्य असे असते की यामध्ये एक-एक शुक्राणू स्त्रीबीजाच्या आत सोडण्यात येतो. ज्या पुरुषांमध्ये शुक्राणूंची संख्या कमी असते अशा पुरुषांसाठी हा उपचार अतिशय उपयुक्त असा आहे. ICSI चा शोध लागल्यापासून टेस्ट ट्यूब बेबी च्या उपचारातील यशाची टक्केवारी बरीच वाढली आहे.

अर्थात ICSI हा टेस्ट ट्यूब बेबी चाच एक भाग आहे.

या सुईच्या सहाय्याने
शुक्राणूला स्त्रीबीजामध्ये
सोडण्यात येते

स्त्रीबीज

ICSI

(Intra Cytoplasmic Sperm Injection)

प्रश्न : टेस्ट ट्युब बेबी चे दुष्परिणाम सांगा.

उत्तर : १) जुळे किंवा तिळे होणे

जास्त गर्भ गर्भाशयात सोडल्यामुळे हा दुष्परिणाम होतो. तो होऊ नये म्हणून बरेचदा डॉक्टर्स १ किंवा २ गर्भच गर्भाशयात सोडतात.

२) ओव्हेरीयन हायपरस्टिम्युलेशन सिंड्रोम (OHSS) याचे प्रमाण बरेच कमी आहे. इंजेक्शन्स मुळे हा दुष्परिणाम होतो. खूप जास्त स्त्रीबीज तयार होतात व त्यामुळे स्त्रीला त्रास होतो. जसे पोटात फुगारा येणे, श्वास घ्यायला त्रास होणे, उलटी होणे व पोट दुखणे यापैकी काही त्रास असल्यास त्वरीत डॉक्टरांकडे जावे. डॉक्टर अॅडमीट करून उपचार सुरू करतील.

OHSS होऊ नये म्हणून घ्यायची काळजी –

- खूप जास्त पाणी प्या. (तासाला दोन ग्लास)
प्रोटीन्स जास्त घ्या जसे अंडी, सोयामिल्क, राजमा इत्यादी.
- दगदग करू नका, आराम करा
- त्रास असल्यास त्वरीत डॉक्टरांचा सल्ला घ्या.

प्रश्न : टेस्ट ट्युब बेबी बदल अनेक अपप्रचार केले जातात. जसे हे बाळ तुमचे नसते, वीर्य दुसऱ्याचे असते वगैरे वगैरे.

उत्तर : टेस्ट ट्युब बेबीमध्ये काही केसेसमध्ये डोनरचे शुक्राणु, डोनरचे स्त्रीबीज घेण्यात येतात, परंतु तुमच्या माहिती शिवाय मुळीच नाही. आधीच डॉक्टरांशी याविषयी सल्लामसलत करावी. तुम्ही टेस्ट ट्युब बेबीच्या वेळी संमतीपत्रावर सही करता. त्यामध्ये याविषयी संपूर्ण माहिती दिलेली असते. पूर्ण माहिती वाचून मगच या संमतीपत्रावर सही करा. घाबरू नका, तुम्हाला अंधारात ठेऊन डॉक्टर कोणताही निर्णय घेणार नाहीत. आपल्या डॉक्टरांवर विश्वास ठेवा व त्यांना संपूर्ण माहिती विचारा.

तसेच काही लोकांना असही वाटत की टेस्ट ट्युब बेबीच्या बाळामध्ये व्यंग असत. तस मुळीच नाही. टेस्ट ट्युब बेबीचे मूल पूर्णपणे इतर मुलांसारखेच असते. त्यांची बुद्धीमत्ता चांगली असते व त्यांच्यामध्ये व्यंगही नसते. याबाबतीत तुम्ही निर्धास्त रहा.

प्रश्न : माझे वय ४२ वर्ष आहे. डॉक्टरांनी मला सांगितले की तुमच्या स्त्रीबीजग्रंथी काम करीत नाही. मला आई व्हायच आहे.

उत्तर : वयाच्या ४० व्या वर्षानंतर AMH, FSH, LH या रक्ताच्या चाचण्या करून स्त्री बीजग्रंथी काम करतात किंवा नाही याची कल्पना येते. जर स्त्रीबीज तयार होत नसतील तर अशा वेळी परिस्थितीप्रमाणे दुसऱ्या स्त्रीचे स्त्रीबीज वापरून तुम्हाला मुल होऊ शकते. अशा प्रकारे केलेल्या टेस्ट ट्यूब बेबीला ओव्हम डोनेशन अस म्हणतात. याकरिता तुमच्या ओळखीच्या कुठल्याही स्त्रीला, जीचे वय ३५ च्या आत आहे, जिला स्वतःच मूल आहे व तुम्हाला मदत करण्याची तयारी आहे, तुम्ही विनंती करू शकता. पण लक्षात ठेवा ती स्त्री तुमच्या पतीची बहिण नसावी. या स्त्रीला इंजेक्शन्स लावून तिचे स्त्रीबीज सोनोग्राफी व सुईच्या सहाय्याने काढून घेतात. त्यानंतर हे स्त्रीबीज आणि तुमच्या पतिच्या विर्याचे मिलन करून तयार झालेला गर्भ तुमच्या गर्भाशयात सोडण्यात येतो. ज्या स्त्रीच्या स्त्रीबीजग्रंथी काम करीत नसतील त्या स्त्रीयांसाठी हा उपचार वरदान ठरलेला आहे.

प्रश्न : सरोगेट मदर म्हणजे काय?

उत्तर : नुकतेच अमीर खानच्या पत्नीला सरोगेट मदरच्या मदतीने पुत्रारत्न झाले त्यामुळे हा विषय पुन्हा चर्चेत आला. कायद्याने सरोगेट मदरला मान्यता दिली आहे.

स्त्रीचे स्वतःचे गर्भाशय छोटे असल्यास, किंवा त्यामध्ये काही दोष असल्यास किंवा स्त्रीला स्वतःचे गर्भाशयच नसल्यास दुसऱ्या स्त्रीचे गर्भाशय वापरू शकतात. स्त्रीचे स्वतःचे स्त्रीबीज व तीच्या पतिचे शुक्राणु यापासून तयार झालेला गर्भ दुसऱ्या स्त्रीच्या गर्भाशयात सोडण्यात येतो. मग गर्भधारणा झाल्यास ९ महिन्यांनंतर ते बाळ त्यांना मिळते. तर अशाप्रकारे आई बनण्याचे स्वप्न पूर्ण होऊ शकते. कायद्याच्या चौकटीत राहून, व्यवस्थित अॅफीडेव्हीट करूनच सरोगसी करा. तुमचे डॉक्टर तुम्हाला याविषयीचा सल्ला देतीलच.

प्रश्न : माझ्या नवऱ्याच्या विर्यामध्ये शुक्राणू नाहीत.

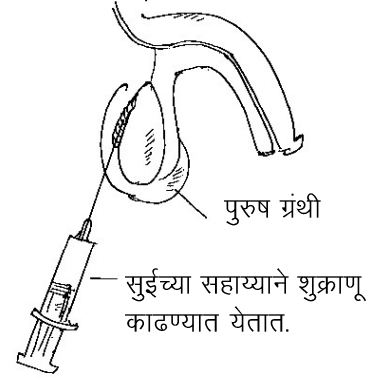
डॉक्टरांनी सांगितल्याप्रमाणे आम्ही त्यांची बायोप्सी केली. तेव्हा असे समजले की शुक्राणू बनतात परंतु नलिकेत अडथळा आहे. अशावेळी आम्ही काय करावे?

उत्तर : शुक्राणू नसल्यास आम्ही पुरुषांच्या ग्रंथीची बायोप्सी करतो. त्यामध्ये शुक्राणू आढळल्यास दोन उपाय असतात. पहिला उपाय ऑपरेशन करून नलिका जोडणे. परंतु यामध्ये यश मिळण्याची शक्यता कमी असते.

दुसरा उपाय म्हणजे PESA (Percutaneous Epididymal Sperm Aspiration) ज्यामध्ये त्यांच्या ग्रंथी मधून शुक्राणू सुईच्या सहाय्याने काढण्यात येतील. त्यानंतर या शुक्राणूंचे आणि स्त्रीच्या बीजांचे ICSI च्या सहाय्याने मिलन करण्यात येईल. यामध्ये तुमच्या पतीला स्वतःचे मूल होण्याच समाधान मिळेल. या प्रक्रियेमध्ये यश मिळण्याची शक्यता जास्त असते. याला म्हणतात PESA-ICSI.

डॉक्टर आम्हाला मूल हवय... — डॉ. चैतन्य शेंबेकर/ ३८

PESA Percutaneous epididymal sperm aspiration

प्रश्न : मला मुल होत नाही. आता टेस्ट ट्यूब बेबी करायच ठरवल आहे. परंतु मला मुलगाच हवा.

उत्तर : माफ करा आपल्या देशामध्ये मुलगा आणि मुलगी या मधला भेदभाव ही आपल्या समाजाला लागलेली कीड आहे. कृपया मुलगा आणि मुलगी यामध्ये भेद करू नका. आणि लक्षात ठेवा टेस्ट ट्यूब बेबीमध्ये ३ ते ४ गर्भ गर्भाशयात सोडण्यात येतात. त्यामध्ये मुलाचा व मुलीचा गर्भ पाहण्याची कूठलीही पद्धत अस्तित्वात नाही. त्यामुळे या विषयावर डॉक्टरांशी चर्चा करू नका. आपल्याला मुल हवंय.

डॉक्टर आम्हाला मूल हवय... – डॉ. चैतन्य शेंबेकर/ ३९

आपल्यासाठी मुलगा आणि मुलगी समान आहेत. सुप्रीम कोर्टाच्या कायद्याप्रमाणे लिंग विचारणं किंवा सांगण हा गुन्हा आहे. त्याला ५ वर्षांची सक्तमजुरीची शिक्षा आहे.

प्रश्न : गर्भधारणा होत नाही मला खुप टेन्शन येते. काय करू?

उत्तर : लक्षात ठेवा मनःशांती, चांगले विचार, यश मिळेल हा विश्वास, पती—पत्नीमध्ये चांगले संबंध हा या उपचाराचा गाभा आहे. आई आणि सासुचा तगादा, समाजातील इतर लोकांचा दृष्टीकोन यामुळे नैराश्य येते. या नैराश्यातून बाहेर या! काळजी करू नका. आनंदी रहा. पती व पत्नीचे संबंध । चांगले असणे अत्यंत आवश्यक आहे. एकमेकांना दोष देऊ नका. उलट एकमेकांना सांभाळून घ्या. नोकरी करत असल्यास आपल्या कामात लक्ष घाला. काही तरी छंद

डॉक्टर आम्हाला मूल हवय... – डॉ. चैतन्य शेंबेकर/ ४०

जोपासा, वाचन करा की जेणेकरून तुमचे मन आनंदी राहिल. आणि शक्य असल्यास योगा, ध्यान, प्रार्थना करा. यामुळे मनःशांती मिळेल व तुम्हाला लवकरच यशप्राप्ती होईल.

प्रश्न : दत्तक मूल घ्यायचे असल्यास?

उत्तर : लक्षात ठेवा, दत्तक मुल घेतांना कायद्याच्या चौकटीबाहेर जाऊ नका. बेकायदेशीर दत्तक मुल घेतल्यास तुम्हाला शिक्षा होऊ शकते. दत्तक मुल घेण्याकरता खालील संस्थेशी संपर्क करा –

वरदान IAPA and Child Welfare

३४९/२ कस्तुरबा भवन, बजाज नगर

नागपूर – १०

Phone : 2243040, 6540687

E_mail : varadaan_ngp@yahoo.com

टेस्ट ट्युब बेबीचा रंजक इतिहास

आज टेस्ट ट्युब बेबी हे नाव घराघरात झाले आहे. टेस्ट ट्युब ने मूल झाल्याच आपण बरेचदा ऐकतो. जगाच्या पाठिवर जवळपास २० लाख मुले या आधुनिक तंत्रज्ञानाच्यामुळे जन्माला आली आहेत. तर अशा या टेस्ट ट्युब बेबीचा इतिहास अतिशय रंजक आहे.

अशा पद्धतीने मूल होणं हा काही योगायोग नव्हे आणी चमत्कारही नव्हे.

तर त्यामागे अनेक वर्षांची मेहनत आणि तपस्या आहे.

ख्रिस्तपूर्व पाचव्या शतकात अशी भावना होती की, स्त्री आणि पुरुष दोघेही विर्य निर्माण करतात आणि या विर्यांच्या मिलनातून गर्भाची निर्मिती होते, त्यानंतरच्या शतकात ॲरिस्टॉटल ने प्रथम हा शोध लावला की स्त्रीच्या शरीरात स्त्रीबीज ग्रंथी असते व हे स्त्रीबीज व पुरुषांचे शुक्राणू यांच्यापासून मूल होते.

त्यानंतर अनेक वर्षांनंतर १७८६ मध्ये जॉन हंटर या गृहस्थाने एक प्रयोग करून पाहिला. तो उपचार करित असलेल्या एका पुरुषाला जन्मतः असलेल्या व्यंगामुळे शारिरीक संबंध अशक्य होते. अशा पुरुषाचे वीर्य त्याने एका नळीच्या साहाय्याने त्याच्या पत्नीच्या गर्भाशयात सोडले आणि त्यामुळे स्त्रीला गर्भधारणा झाली.

डॉक्टर आम्हाला मूल हवय... – डॉ. चैतन्य शेंबेकर/ ४२

याला म्हणतात इंड्रायुटेराईन इनसेमिनेशन (IUI) त्यानंतर अनेक शास्त्रज्ञांनी सतत या विषयावर संशोधन सुरु ठेवले.

त्यानंतर अलिकडच्या काळात, म्हणजे विसाव्या शतकाच्या मधल्या काळात, अनेक शास्त्रज्ञ प्राण्यांवर संशोधन करित होते. त्यांचा प्रयत्न स्त्रीबीज आणि शुक्राणूंच्या मिलनातून प्रयोगशाळेत गर्भनिर्माण करणे हा होता.

इ.स. १९५४ मध्ये थीबॉल्ट नावाच्या शास्त्रज्ञाला सश्यांमध्ये अशाप्रकारे गर्भनिर्माती करण्यात यश प्राप्त झाले आणि १९५९ मध्ये या प्रक्रियेद्वारे नवीन जीव जन्माला आला. याच सुमारास स्त्री रोगतज्ञांनी देखील या विषयांत अभ्यास करायला सुरुवात केली. १९५९ साली न्युयॉर्क शहरात झालेल्या जागतिक परिषदेत हा विषय चर्चिला गेला.

आणी या सर्व घडामोडी होत असतांना एक ध्येयवेडा व्यक्ती होता ज्याने मानव जातीत अशा प्रकारे गर्भ निर्माती करण्याचा विडा उचलला होता.त्याने स्वतःच्या प्रयोगशाळेत उंदरांवर हा प्रयोग यशस्वी केला होता आणि त्याचा या विषयावरील अभ्यास दांडगा होता. त्या व्यक्तीच नाव होतं रॉबर्ट एडवर्ड

एडवर्ड ने 'उदरांवरील प्रजनन' या विषयावर पीएच.डी. केली होता आणि प्रचंड मेहनत, अतिशय शिस्तबद्ध कार्य आणि सखोल

अभ्यास या गुणांच्या आधारे तो अशक्य गोष्टीला शक्य करायला निघाला होता. त्याचे ध्येय होते मनुष्यांमध्ये प्रयोगशाळेत गर्भ निर्माण करणे. आणि अमेरिकेतील बाल्टीमोरच्या सुप्रसिद्ध जॉन हॉपकीन्स इन्स्टीट्युट मध्ये बॅरी बॅवीस्टर या त्याच्या पीएच.डी च्या विद्यार्थ्यांबरोबर संशोधन करून १९६९ साली स्त्रीबीजाला गर्भामध्ये रूपांतर करण्यात तो यशस्वी झाला.

या दरम्यान अनेक परिषदांमध्ये तो इतर डॉक्टरांच्या भेटी घेत होता. विषयावरील त्याच्या संशोधनाबद्दल भरभरून बोलत होता. या दरम्यान त्याने अनेक स्त्री रोग तज्ञांशी गाठी भेटी घेतल्या आणि आपल्या संशोधनाचा प्रत्यक्ष उपयोग कसा करता येईल याचा विचार केला. परंतु त्याच्या पदरी निराशाच आली. काही लोकांनी त्याच्या संशोधनाचा उपहास केला तर काहींनी त्याकडे दुर्लक्ष केलं.

या दरम्यान अगदी योगायोगानेच लंडन येथील एका परिषदेमध्ये त्याची गाठ पडली पॅट्रीक स्टेप्टो नावाच्या स्त्रीरोगतज्ञाशी. हा उत्साही स्त्री रोगतज्ञ त्यावेळी ओल्डहम नावाच्या एका छोट्या गावात काम करीत होता. तो लॅप्रोस्कोपीच्या शास्त्राक्रीयेमध्ये तज्ञ होता आणि लॅप्रोस्कोपीच्या साहाय्याने स्त्रीबीजग्रंथीतून स्त्रीबीज काढून देण्यास तो एका पायावर तयार झाला.

डॉक्टर आम्हाला मूल हवय... – डॉ. चैतन्य शेंबेकर/ ४४

आणि त्या दिवशी एडवर्ड आणि स्टेफो या दोघांनाही कल्पना नव्हती की त्यांची ही जोडी इतिहास घडविणार होती.

काळ होता १९७१ चा एडवर्ड केंब्रीजमध्ये काम करायला लागला. केवळ या कामाकरीता तो अमेरिकेहून इंग्लंडला स्थायीक झाला. परंतू केंब्रीज ते ओल्डहम हे १८० मैलाच अंतर त्या दोघांनाही पार कराव लागत असे. ते दिवस अतिशय कठीण होते.

या जोडीच संशोधन कार्य सुरु होतं. जवळजवळ चार वर्षांनंतर १९७५ मध्ये त्यांना पहीली गर्भधारणा मिळण्यात यश प्राप्त झालं. पण म्हणतात ना नशिबाची साथ आणि देवाचे आशिर्वाद असल्याशिवाय काहीही शक्य नसते. नेमकं तसंच त्यांच्याबाबतीत घडत होते. ही गर्भधारणा गर्भनलिकेत राहिली. आणि शेवटी निराशाच पदरी पडली.

त्यानंतर या दोघांनी सतत ३२ स्त्रीयांमध्ये गर्भांचे प्रत्यार्पण करून पाहिलं परंतु यश मिळाले नाही. उलट इंग्लंडमधील अनेक प्राख्यात स्त्री रोग तज्ञ त्यांच्यावर आरोप करू लागलेत. परंतु आपल्या निश्चयापासून जराही न डगमगता त्यांनी आपले कार्य सुरु ठेवले.

२५ जुलै १९७८ हा दिवस स्त्री रोगतज्ञांच्या आणि ओघाने सर्व जगाच्या दृष्टीने अत्यंत महत्त्वाचा दिवस ठरला.

एडवर्ड आणि स्टेप्टो यांच्याकरीता हा भाग्याचा आणि सोनियाचा क्षण होता.

लुईस ब्राऊन नावाच्या सुंदर नाजूक आणि गोंडस मुलीचा या दिवशी जन्म झाला आणि ही लेक टेस्ट ट्यूब बेबीची जगाला दिलेली प्रथम भेट ठरली.

आज या घटनेला ३३ वर्षांपेक्षा अधिक काळ उलटला.

या दरम्यान अनेक घडामोडी घडल्या. अनेक नवीन संशोधन झालीत आणि टेस्टट्यूब बेबीची प्रक्रीया जगमान्य झाली. अनेक निपुत्रीकांना याद्वारे पुत्राप्राप्ती झाली आणि अनेकांचे अश्रू यामुळे पुसल्या गेले.

– २००८ मध्ये याच लुईस ब्राऊनला कन्यारत्न प्राप्त झाले. टेस्ट ट्यूब बेबीने झालेली मुलगी आज आई झाली आहे. आणि या निमित्ताने एक प्रकारे टेस्टट्यूब बेबीच्या उपचारावर शिक्कामोर्तब झाले.

– २०१० साली एडवर्ड यांना नोबेल पुरस्कार प्राप्त झाला आणि एडवर्ड यांना त्यांच्या संशोधनाचा सर्वोच्च पुरस्कार मिळाला.

